

МОВНИЙ СВІТ ВАСИЛЯ СТУСА

Аксьонова І. О.

(м. Вінниця)

ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ СИНТАКСИЧНИХ КОНКРЕТИЗАТОРІВ В ІДІОСТИЛІ ВАСИЛЯ СТУСА

Мовне багатство поетичного і прозового доробку Василя Стуса потребує ґрунтовного дослідження. На особливості мови творів Василя Стуса звертали увагу багато науковців. У працях проаналізовано лексичні та синтаксичні особливості мовного ідіостилю Василя Стуса. Зокрема поетичний синтаксис досліджено у працях Д. Данильчука, А. Загнітка, Л. Офіренко та ін. Мовознавці зауважують, що синтаксис мови Василя Стуса має багато індивідуальних рис, які дають змогу говорити про «типово стусівську» будову фрази [1]; синтаксис поетичних творів спрямований на елімінування дійсної реальності і створення самоцінного і самодостатнього світу художніх смислів: витворення модалізованої поетичної реальності [2]; при розгляді синтаксичної картини поезики Василя Стуса найголовнішим постає з'ясування естетичної значущості синтаксичних характеристик тексту [3].

Однією з ознак синтаксису творів Василя Стуса є ускладнення простого речення синтаксичними конкретизаторами. Як зазначає Н. Фоміна, синтаксичні конкретизатори – це пояснювальні конструкції, уточнювальні члени речення, субстантивні звороти, однорідні члени речення з препозитивним узагальнювальним словом та інші суміжні семантико-синтаксичні явища [4, с. 6]. Дослідниця виокремлює загальні семантичні та структурні характеристики конкретизувальних зворотів. Це інтонаційне відокремлення таких конструкцій та їхня структура: уточнюване й уточнювальне (пояснюване і пояснювальне), кожний із яких може бути виражений одним словом або словосполученням. Уточнюваний, пояснюваний член – це перший складник конструкції, який із погляду мовця є комунікативно недостатнім для адресата й потребує пояснення або обмеження обсягу свого значення. Уточнювальний, пояснювальний член – другий складник, який перебуває в постпозиції і виражає або тотожне, або більш вузьке, конкретне значення, утворює факультативну частину висловлення.

Синтаксичні конкретизатори у творах Василя Стуса уточнюють головні та другорядні члени речення. Поширеними є компоненти, що конкретизують

підмет, котрий може бути виражений іменником: *Це була Максимівка, село, де половина людей заробляла трудодні, а половина – зарплату;* або займенником: *Ось воно, терпіння, і ось життя.*

У прозових творах конструкції конкретизування використані для номінації нових персонажів: *По дорозі Петрові стрілася сусідка, тітка Стефанія, що колись видавала йому шахтарську роботу і журилася: нащо тобі був здався університет, коли лізеш у шахту вагонетки ганяти?; А ця дівка, Маруся Дмитричук, що не ходить до школи вже другий тиждень?* Конкретизувальні компоненти Василь Стус уживає і для характеристики героїв за ознаками зовнішності, віку: *Ось жінка, років 35, огрядна, в рожевій легкій напівпрозорій сукні легенько підстрибує на місці – і вже замість неї сидить великий чорний чоловік, методично розмахуючи парасолькою; Вона, маленька, сидить у важкому кріслі, підібгавши ноги.* Найвні також оцінні синтаксичні конкретизатори: *а я, малий і недолугий гном, / тягнусь до неї крізь округлі грати, / як потороч.* Для мови Василя Стуса характерними є багатокомпонентні конкретизатори, які утворюють градаційний ряд: *Ось вони, могили, зжований минулий досвід; Ось вона, твоя інтелігентська порожнеча, твоя безштанькувата панськість, неіснуюча кастова зверхність.* Особливе значення мають речення, у яких конкретизувальний складник передує конкретизованому; таке порушення синтаксичної конструкції (інверсія) створює емоційно-семантичне увиразнення вислову: *Холодне, з дірками хмільної тьмяної сині, небо.*

У поезії можна виокремити компоненти, які конкретизують присудок, виражений дієсловом минулого часу: *Осліпле листя відчувало яр / і палене збігало до потоку, / брело стежками, навпрошки і покотом / донизу, в воду – загасить пожар.* Конкретизатор у цьому випадку уточнює дієслово, а саме спосіб дії, підкреслює динамічний образ ніби «живого» листя.

Поет також використовує конструкції для конкретизації додатка, вираженого іменником: *Я марно вчив граматику кохання, / граматику гріховних губ твоїх...* У цьому контексті з особливою функцією вжито лексичний повтор, який не просто уточнює перший елемент, а має підсилювально-видільне значення, акцентує на важливому слові у фразі, розширює структуру речення, створює яскравий поетичний образ.

Найчисленнішими є конструкції, котрі конкретизують 1) обставини часу, виражені прислівником: *А сьогодні, напередодні свята, / вона вбрала найкращу спідницю з сатину...; Потім, уже в армії, збагнув, що ті дві берези й сосна – найточніший, найвласніший мотив його життя, богоданий, ніби для саморозпізнання;* або іменником: *Середина жовтня, пора надвечір'їв твоїх, твоїх недовір і невір і осіннього вітру;* 2) обставини місця, що

можуть бути виражені також прислівником: *І власної неволі / спізнати тут, на рідній чужині; Вдалині, позаду Петра, замаячів вогник автомобіля; Праворуч, недалеко від пристані, чорніють недокінчені двоповерхові будинки з вікнами без рам; Там, за безкраєм, там, за горою – ти на синім морозі горши;* сполученням іменника з прийменником: *В Соснівці, глухому подільському селі, він народився.* Конкретизувальні компоненти обставин часу, місця використані як для конкретного, логічного опису подій, щоб зосередити увагу читача, так і для створення поетичних образів: *рідна чужина* (оксиморон), *середина жовтня – пора надвечір'їв твоїх, твоїх недовір і невір* (синтаксичний конкретизатор вжито для метафоричного зображення).

Отже, синтаксичні конкретизатори в ідіостилі Василя Стуса використані не тільки з власне функцією конкретизування, а й мають експресивний потенціал, виконують характеристичну та оцінну функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данильчук В. Д. Поетичний синтаксис Василя Стуса в аспекті художньої комунікації. Київ, 2006. 19 с.
2. Загнітко А. Синтаксичний макросвіт Василя Стуса. URL: <http://1576.ua/books/6943>
3. Оліфіренко Л. Естетика будови речень у віршовому мовленні Василя Стуса. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=19739>
4. Фомина Н. С. Синтаксические конкретизаторы как стилеобразующее средство в прозе Н. С. Лескова : дис. канд. филол. наук. Петрозаводск, 2009. 219 с.

Борецький В. В.

(м. Вінниця)

СЛОВОТВІРНА МОДИФІКАЦІЯ ДІЄСЛІВНОЇ СЕМАНТИКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЕТИЧНОГО ІДІОСТИЛЮ ВАСИЛЯ СТУСА

У сучасній філологічній науці актуальним стало розглядати природу поетичного ідіостилю в рамках порубіжних літературознавчо-мовознавчих та мистецтвознавчих категорій авторської модальності, як-от: мовна картина світу, образна система, лексико-семантичні поля, суцільна метафоризація й конотація, які «розлиті» текстом. Тобто категорій, які охоплюють